

Ronald B. Tobias'ın Kurgu Teorisi Bağlamında Sarı Saltık'ın Kaf Dağı Seferi

Halis ALÇIN

Doktora Öğrencisi, International Burch University

Eğitim ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ihsan.bulut@stu.ibu.edu.ba, Saraybosna-BOSNA HERSEK

Asistan Profesör Dr. Elif Derya Özdemir

Suleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim ve Beşerî Bilimler Fakültesi

elif.ozdemir@sdu.edu.kz, KAZAKİSTAN

Özet

Saltık-nâme, Anadolu'nun ve Balkanların Türkleşmesi sırasında farklı isimlerle (Sarı Saltık, Hızır, Şerif, Server gibi) tanınan, dini ve askeri özellikleriyle halka önderlik eden kahramanın maceralarını anlatan bir metindir.

Saltık Gazi Destanı, Saltıknâme adı altında farklı araştırmacılar tarafından birçok kez yayımlanmıştır. Önceki yayınlarda eksik bölümler ve sayfalar varken, Necati Demir'in kişisel kütüphanesinde bulunan ve diğerlerine nispeten daha yeni tarihli nüshada başı ve sonu tamdır. Bu nüshaya(ND) göre eser 3 cilt ve 42 bölümden oluşmaktadır.

Türk Halk Edebiyatı'nın anlatmaya esasına bağlı edebî metinlerinden biri olan Saltık-nâme, farklı anlatı türlerine ait özellikleri içinde barındıran zengin bir içeriğe sahiptir. Saltık-nâme' de, Türk Edebiyatı'nın eski dönemlerine ait efsane, masal, destan, menakıbnâme ve halk hikâyesi gibi edebî türlerine ait özellikler yanında Batı edebiyatının mit, romans ve roman türlerine ait özellikleri de bulmak mümkündür.

Bu çalışmada, Ronald B. Tobias'ın "Roman Yazma Sanatı" kitabında belirttiği 20 temel kurgu tipi ölçek alınarak, masala benzeyen "Seyyid Şerif'in Kaf Dağı'na Gitmesi" adlı bölümünün kurgusal yapısı incelenmiş ve metinden örnekler verilmiştir.

Çalışmada örnekleme ve karşılaştırma metodundan yararlanılmıştır. Sonuç kısmında ise elde edilen bulgulara göre "Kral Arthur'un Ölümü" anlatısına benzer çalışmalar yapılması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Saltık-nâme, Sarı Saltık, Kaf Dağı, Anlatı, Destan, Masal, Ronald B. Tobias, Kurgu, Olay Örgüsü

Sarı Saltık's Expedition to Mount Kaf in the Context of Ronald B. Tobias' Fiction Theory

Abstract

Saltık-nâme is a text describing the adventures of the hero, who is known by different names (such as Sarı Saltık, Hızır, Şerif, Server) and who led the people with his religious and military characteristics during the Turkification of Anatolia and the Balkans. Saltık Gazi Epic has been published many times by different researchers under the name of Saltık-nâme.

While there were missing chapters and pages in the previous publications, the relatively recent copy in Necati Demir's personal library has a complete beginning and end. According to this copy (ND), the work consists of 3 volumes and 42 chapters.

Saltık-nâme, one of the literary texts of Turkish Folk Literature that depends on the principle of narration, has a rich content that includes the features of different narrative genres. In Saltık-nâme, it is possible to find the features of the myth, romance and novel genres of Western literature, as well as the features of literary genres such as legends, tales, epics, menakibnames and folk tales belonging to the old periods of Turkish Literature.

In this study, the fictional structure of the fable-like episode "Sayyid Sharif's Going to Mount Kaf" was examined, and examples from the text were given by taking 20 basic fiction-type scales that Ronald B. Tobias stated in his book "The Art of Writing Novels".

In the study, sampling and comparison method was used. In the conclusion part, it is proposed to carry out studies similar to the "Death of King Arthur" narrative according to the findings.

Keywords: Saltık-nâme, Sarı Saltık, Mount Kaf, Narrative, Epic, Tale, Ronald B. Tobias, Fiction

Giriş

Edebî eser, "gerçekten olmuş veya olması mümkün yahut sanatçının öyle anlatmasını benimsediği kişi, durum veya olayların seçilmiş kelimelerle, ilgi ve heyecan uyandıracak bir şekilde düzenleme ve bütünleştirme (terkip) edilmesi sonucunda oluşan bütünlüktür" (Kural, 2000; 18). Bu bağlamda

Saltık-nâme anlatısı, içinde anlatılan “aksiyona bağlı, mekânla ilgili, zamanla ilişkili ve kişiye bağlı olan” gerçeğimsilerden oluşan bir edebî metindir.

Saltıknâme, edebî metin olmanın yanında 13.yy’ın ikinci yarısında Anadolu ve Balkanların Türkleşmesi devrinde insanlara liderlik etmiş hem dini hem de askeri özellikler taşıyan, Türk iskânına adı karışan Sarı Saltık / Hızır / Şerif / Server gibi isimlerle anılan, gerçek hayatı menkabelerle, efsanelerle iç içe geçmiş bir şahsiyetin maceralarının anlatıldığı kimi tarihi olaylara da ışık tutan kaynak metindir(Ocak, 2016:7).

Geniş anlatı coğrafyası ve zengin içeriğiyle Türk edebiyatının temel eserleri arasında yer alan Saltık-nâme, Türkiye Türkçesi’ne aktararak yayınlanışından bu yana destan olarak kabul edildiği için öncelikle halk edebiyatı araştırmacılarının sonra da dönemine ait dil özellikleri bakımından dil araştırmacılarının ilgisini çekmiştir. Saltık-nâme gibi gerek dil gerekse içerik bakımından zengin içeriğe sahip bir eser ne yazık ki henüz yeterince değerlendirilmemiştir.

Batı edebiyatında Saltık-nâme ile neredeyse aynı tarihlerde yazılmış olan, İngiliz ve Fransız kahramanlıklarını konu alan, “Kral Arthur Anlatıları” yüzlerce yıldır, edebiyattan tiyatroya, sinemadan resme birçok sanat dalında defalarca işlenmiş bir kitaptır. (Malory, 2012:7-25)

Kral Arthur Anlatıları, kadar düşsel zenginliğe sahip, onun gibi tarihsel bir kişiliğe dayanan Saltık-nâme öncelikle Türk edebiyatının anlatma esasına bağlı edebi metinlerinden biridir. bu yönüyle de “anlatı”dır.

Saltık-nâme, gerek edebiyatçılar, gerekse sinema/dizi senaristleri, hatta bilgisayarlar için tarihi oyunlar yapan programcılar için kaynak olacak zenginliktedir.

Bu çalışmada edebî bir anlatı metni olan ve Necati Demir ve M. Dursun Erdem’in Türkiye Türkçesine çevirisini yaptıkları Saltık Gazi Destanı’ndaki “Seyyid Şerif’in Kaf Dağı’na Gitmesi” adlı bölümündeki vaka kurgulamaları incelenmiştir.

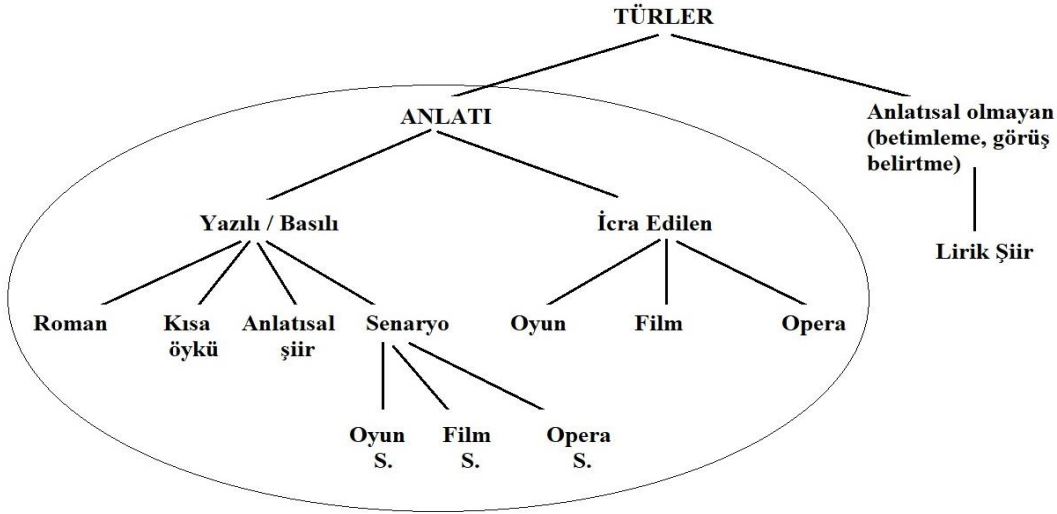
Çalışmada, Ronald B. Tobias’ın roman yazmayı kolaylaştırmak amacıyla farklı anlatı metinlerinden hareketle hazırladığı daha çok roman ve modern hikâye incelemelerinde kullanıldığını gördüğümüz 20 kurgu sınıflandırması esas alınmıştır.

Bir anlatı ve edebî metin olarak Saltık-nâme

İnsanların birbirleriyle anlaşması ve iletişim kurmasının ilk yolu sözle olmuştur. Sözlü olarak kurulan iletişimin temeli anlatmaya dayanır. Bu sebeple günlük hayatta her insan bir anlatıcıdır. Porter About gibi kimi dilbilimciler, anlatı üretme yeteneğinin evrenselliğinden hareketle, anlatının tıpkı dilbilgisi gibi zihnimizde genetik olarak doğuştan var olan bir kapasite, bir “derin yapı” olduğunu savunurlar(2008:3).

Anlatı teorisi ve anlatıbilim üzerine çalışmaları olan Manfred Jahn’a göre “anlatı: mit, efsane, fabl, masal, kısa öykü, destan, trajedi, tiyatro, komedi, pandomim, resim sanatı(mesela

Carpaccio'nun Santa Ursula tablosu), pencerelerdeki vitray süslemeler, filmler, yerel haberler, kaşılıklı konuşmalar,/sohbetler gibi bir çok edebî ve sanatsal türün içinde mevcuttur.”(Aktr. Dervişcemaloğlu, 2012:48).

Şekil 1: Barthes'e göre anlatı .(Jahn, 2020:49)

“Anlatmak” fiilinden türetilen “anlatı”nın Roland Barthes’e göre “dünyada sayılamayacak kadar çok biçimi” vardır ve “her zaman, her yerde ve her toplumda; insanlık tarihinin başlangıcından bu yana” var olmuştur.

“Tahkiyeli eserler, gerçekler dünyasında olmuş, olmakta olan ve olabilecekler yoluyla başkalarına bir şeyleri anlatma ihtiyacından doğar...Tahkiyeli edebiyat eseri, yaşanmış gerçeklerin az çok değiştirilmesi ile vücut bulmuş gerçeğimsi (fiktif) bir bütünlük, özel bir kompozisyondur”(Tural, 1993:70) Bu bakımdan tıpkı Manfred Jahn gibi Şerif Aktaş’ın da “tahkiyeli/öykülemeli anlatım metoduna dayalı metinler” olarak adlandırdığı “masal, destan, roman, hikâye, mesnevî, halk hikâyesi gibi”(2017:36) edebî türleri “anlatı” başlığı altında toplayabiliriz.

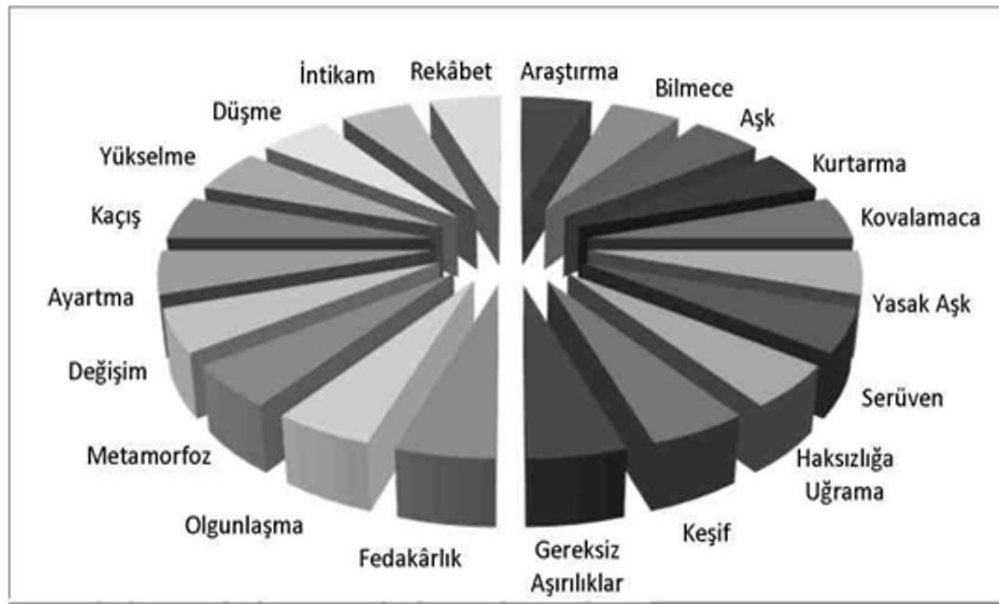
Saltıknâme, 13. yüzyılın ikinci yarısında Balkanların İslamlaşmasında ve bölgedeki Türk iskânında etkisi olmuş, “gazi-derviş” ruhlu Sarı Saltık’ın kimilerince unutulmuş menkabe ve efsanelerle iç içe geçmiş hayatına ait parçaların Ebu’l Hayr-ı Rumî tarafından derlenip yazılmasıyla oluşan bir anlatıdır.

Saltık-nâme, kurgusal bir anlatı olmasının yanında bugün elimizde bulunan ve 3 ciltlik, 42 bölümden oluşan haliyle hacimli bir edebî metindir.

Ronald B. Tobias ve 20 Kurgu

Gerek kurmaca anlatının, gerekse edebî metnin “neyi, nasıl anlattığını ya da ne anlatmak istediğini” anlayabilmenin yolu, metin ya da anlatıyı oluşturan kurgu parçalarını incelemekten geçmektedir.

Ronald B. Tobias, farklı türden çeşitli anlatıları inceleyip bu edebî eserlerdeki kurguları 20 başlık altında toplamıştır. Her ne kadar 20 başlık altında toplasa da Tobias’a göre kurgu çeşitleri ile ilgili “Tılsımlı bir sayı yoktur, ne bir ne de bir milyon. Bu kitapta yirmi tanesi ele alınmışsa da, dünyada sadece bu yirmi tanesi yoktur. Bunlar en temel kurguların yirmi tanesidir; herhangi bir insan bunlardan daha fazlasını bulabilir, ya da kavramı başka şekillerde paketleyerek farklı bir sayıya erişebilir.”(1996:17).

Şekil 2: Ronald B. Tobias'ın 20 Temel Kurgu Tipi. (Akgün ve Çelik, 2016:109)

Tobias'ın 1996'da Türkçeye çevrilip “Roman Yazma Sanatı” adıyla yayınlanan kitabında kurguları sırasıyla “Araştırma, Serüven, Kovalamaca, Kurtarma, Kaçış, İntikam, Bilmece, Rekâbet, Haksızlığa Uğrama, Ayartma, Metamorfoz, Değişim, Olgunlaşma, Aşk, Yasak Aşk, Fedakârlık, Keşif, Gereksiz Aşırılık, Yükselme ve Düşme” adlı 20 başlık altında gruplayıp sıralar. Ona göre kurgu, hikâyeyi bir arada tutan iskelet ya da hikâye atomlarını bir arada tutan mîknatis gibidir (1996:11).

Yine Tobias'a göre anlatı, mutlak bir anlatıcının varlığını gerektirir. Bu durumda Cem Sultan'ın istediğiyle Anadolu ve Balkanları 7 yıl dolaşıp Sarı Saltık'la ilgili söylenceleri toplayıp bir araya getirdiğini eserde söyleyen Ebu'l Hayr-ı Rumi'nin bu çalışması tam bir anlatıdır.

Farklı edebî türden anlatıların özelliklerini taşıyan Saltık-nâme'de destandan masala birçok anlatının kurgusal özellikleri bulunmaktadır.

Bu çalışmada Saltık-nâme'nin birinci cildinin 6. bölümünü oluşturan “Seyyid Şerif'in Kaf Dağı'na Gitmesi” adlı ilk anda masal çağrışımı yapan bölümünün kurgusal yapısı, Ronald B. Tobias'ın “Roman Nasıl Yazılır” kitabında belirttiği 20 temel kurgu tipi ölçek alınarak incelenmiştir. Tobias'ın belirlediği kurgu başlıkları ile örnekleme ve karşılaştırması yapılan bölümde tespit edilen kurgu örneklerine yer verilmiştir.

“Seyyid Şerif'in Kaf Dağı'na Gitmesi” Bölümündeki Kurgular

Sıra No	Bulunduğu Sayfa	Kurgu Özeti	Kurgu Tipi
1	89	Şerif'in Kaf Dağına gitmek için yola çıkması.	Kovalamaca
2	89	Kırk gün denizde gidip bir adaya çıkmaları.	Serüven
3	89	Ada zannettikleri yerin ejderha yuvası çıkması.	Keşif
4	89	Kaz yumurtası zannettikleri yumurtanın ejderha yumurtası çıkması.	Keşif
5	89	Ejderhadan kaçış.	Kaçma
6	89	Umman yengecinin ejderhayı öldürüp onları kurtarması.	Kurtarma
7	90	Canavar-1 Evran, uçan canavardan saklanmaları.	Keşif
8	90	Şerif'in canavarı öldürmesi.	Kurtarma
9	90	Umman denizinde uzaktan gelen yelkenli gemiler sandıkları nesnelere, balık kanatları olduğunu öğrenmeleri.	Keşif
10	90	Önlerine çıkan timsahtan gizlenmeleri.	Kaçış
11	90	Yaklaşan buluttan düşen yıldırımın timsahı öldürmesi.	Kurtarma
12	90	Önlerine çıkan adayı merak etmeleri. Cinin 70 yıl önce böyle bir ada olmadığını söylemesi.	Merak
13	91	Ada sanıp üzerinde ateş yaktıkları meğer umman balığı olduğunu öğrenmeleri.	Keşif
14	91	Otuz gün yolculuk etmeleri.	Serüven
15	91	Düştükleri girdaptan Şerif'in duası ile kurtulmaları.	Kurtarma
16	91	Menucherin, çıktıkları yerin Vakvak Adası olduğunu söylemesi.	Keşif
17	91	Adadaki bükük ağacın Kaf Dağı'ndakilerin yanında bir fidan kaldığını öğrenmesi.	Keşif
18	91	Rastladıkları büyük balık gibi bin tanesini yiyen daha büyük balıklar olduğunu öğrenmesi.	Keşif
19	91	Üç gün gidip dördüncü gün oturmaları.	Serüven
20	91	Şerif'in Menucher cinine Kaf Dağı ile ilgili sorular sorması üzerine onun bilen birini getirmesi.	Araştırma

21	92	Şerif'in Kaf'da hüküm süren 6 sünni melik olduğunu öğrenip onları davet etmesi.	Araştırma
22	92	Şerif'in Süleyman peygamberin deniz dibine hapsedtiği cin Teganuş'un yanına gitmek istemesi.	Keşif
23	93	Şerif ve Menucherin, Teganuş'tan Kaf'la ilgili bilgi almaları.	Keşif
24	93	Teganuş'un içirip sonra da sürdüğü yağ sayesinde Şerif'in denizin altında yürümesi, konuşması.	Olgunlaşma
25	93	Şerif'in, Hz.Muhammed'e iman eden Teganuş'u Hz. Süleyman'ın hapsinden kurtarması.	Kurtarma
26	94	Şerif'in Zibak denizi, Altın şehir, semender ve simurg hakkında yeni bilgiler öğrenmesi.	Keşif
27	94	Teganuş'un Şerif'e verdiği ak ve kızıl cevherlerle gücüne güç katması.	Yükselme
28	95	Şerif'in melek Rukaiil yardımıyla Keyvan devin tuzağından kurtulması.	Kurtarma
29	95	Keyvan devden oğlu Muhammed'in yerini öğrenmesi ve kurtarmaya gitmesi.	Kovalamaca
30	95	Şerif'in kendisine saldıran Nimtenlerle cenk edip onları kırması.	İntikam
31	96	Hızır'ın verdiği yiyeceklerle Saltık'ın hem sıhhat bulması, hem de bir çok taifenin dilini anlayıp onlarla konuşmaya başlaması.	Olgunlaşma
32	96	Şerif'in gücü karşısında teslim olan Keyvan dev ve kardeşinin Saltık'ın oğlu Muhammed'i ona teslim etmeleri.	Kurtarma
33	97	Keyvan dev ve Menucher'in Şerif'in emriyle oğlu Muhammed'i ve durumunu haber verdiği mektubu kayınbabası Emir Osman'a götürüp onların cevabını getirmeleri.	Kurtarma
34	97	Şerif'in keyvan dev ve kardeşi Meymune'den bilgi alıp yalnız başına yola çıkması.	Serüven
35	97	Şerif'in o zamana kadar görmediği yeni bir kavimle karşılaşip onların hallerini ve ışıktan kaçma sebeplerini öğrenmesi.	Keşif
36	98	Şerif'in dağda yüzüstü yatıp ağlayan kişinin ne yaptığını araştırması ve onun bir melek olduğunu öğrenmesi.	Araştırma

37	98	Şerif'in denizden çıkan bir kavim görmesi ve onlarla tanışıp konuşması.	Keşif
38	99	Şerif'in Hz. Süleyman'ın pehlivanı Rüstem-i Zal'ın diktiği ve orada neler yaşadığını anlattığı direği bulup yazıları okuması.	Keşif
39	99	Şerif'in yola çıkıp İskender-i Rumi'nin yaptırdığı kubbeli yapının içine girmesi ve yazılanları okuması.	Keşif
40	99	Şerif'in dağda yaşayan sayısız meleği görmesi ve onlardan kendisine zarar gelmeyeceğini öğrenmesi.	Olgunlaşma
41	100	Şerif'in Hızır'ın da yardımıyla Hz. Süleyman'ın kabrini bulup, bozulmamış cenazesini görmesi.	Keşif
42	100	Şerif'in Hızır'la yolculuk edip Ramin ibni Adi'nin kabrini bulması.	Keşif
43	101	Şerif'in Hızır'dan ayrıldıktan sonra yoluna devam etmesi ve şeytan'la karşılaşip tartışması.	Olgunlaşma
44	101	Şeytan'ın anlattıkları karşısında Müslümanların haline üzülen Şerif'i Hızır'ın teselli etmesi ve bilgi vermesi.	Olgunlaşma
45	102	Hızır'dan ayrılıp yolculuğa devam etmesi. Dev anası ve onun altı oğlu ile tanışıp mücadele etmesi. Onları gücü ile alt edip kendine itaat ettirmesi.	Rekabet
46	102	Simurg-u Ankeyi bulup, onun düşmanını yenmek amacıyla devlerle yola çıkması ve yolda bir aslanı avlayarak, devleri kendine hayran bırakması.	Yükselme
47	103	Yolda bir mağrada Hz. İsmail kurbanı ve ne istese içinden çıkan Ömer'in dağarcığını bulması.	Keşif
48	103	Şerif'in Simurg-u Anka'nın yavrularını yılandan kurtarması.	Kurtarma
49	104	Dişi ve erkek Simurg'un yavrularını kurtaran Şerif'e yardım etmeleri, yol göstermeleri.	Kurtarma
50	104	Şerif'in Altın hisar'a gitmek istemesi.	Araştırma
51	105	Şerif'in Şua dağına geçerken yanmamak için semender derisine sarılmak istemesi ve semender avına çıkması.	Araştırma
52	105	Ateş denizini geçerken türlü insanlar ve varlıklar görüp Allah'ı tefekkür etmesi.	Olgunlaşma
53	105	Simurg, Şerif'i ateş denizinden ve Şua dağına üstünden yanmadan Saba şehrine geçirmesi.	Kurtarma
54	106	Şerif'in İstifayı Zahide adlı ak saçlı Hızır'la İlyas'ın anneleri olduğunu söyleyen bir kadını bulup kadınla karşılaşması, Ondan bilgiler alması.	Olgunlaşma

55	106	Şerif'in bulduğu mermer mezarda yazılanlara göre dünyada yaşamış 7 büyük sultanın Ateş dağına geçemediğini öğreniyor.	Rekabet
56	106	Şerif'in kızıl altından burçları olan hisarın kapısını açmayı başarması ve cansız ejderhayı alt etmesi.	Rekabet
57	107	Tılsımla yapılmış şehri merak edip gezmesi.	Keşif
58	107	Merak edip girdiği köşkte Cadılarla karşılaşması.	Araştırma
59	108	Şerif'in Cazı Semayil'i gizlice takip edip neler yaptığını öğrenmesi ve Latin diyarına varması.	Araştırma
60	108	Şerif'in kurtardığı çocuğun dadısını bulması ve haber vermesi.	Kurtarma
61	108	Şerif'in pazara çıkıp halka sorular sorması.	Araştırma
62	111	Şerif'in pazardaki tellaldan öğrenip, devin soracağı sorulara cevap vereceğini söyleyip yanına gitmesi ve hem menucher'in yardımı hem de Iztıfayı Zahide'nin verdiği duayı okuyarak Cazu Semayil'i alt edip, öldürmesi.	İntikam
63	111	Şerif'in kendini pehlivan Camur Frenk olarak tanıtip, Felyon'un oğlunu esaretten kurtarıp, İslam'a daveti ve Müslüman olunca oraya bey yapması sonrada babasına haber vermesi.	Kurtarma
64	112	Anbolı padişahi kendisi Müslüman olup Yusuf adını almıştı. Müslüman olmayan memlekette yaşamak istemediği için tahtı bırakıp Şerif'le İslam diyarına gitmesi.	Fedakârlık
65	112	Umak suyunu kolayca geçen Şerif'in gurura kapılması ve Tanrıdan korkorkup tövbe etmesi.	Olgunlaşma
66	113	Seyyaf-ı Rumî'nin önce Yusuf'un başını kesmesi sonra da Şerif'i alt edip ölüreceği sırada Şerif'in Allah'a dua etmesi üzerine Yusuf'un başsız halde kalkıp yerden aldığı kılıçla Seyyaf'ı öldürmesi. Şerif'in bir kez daha Tanrı'nın hikmetine. kudretine hayran kalması.	Olgunlaşma
67	113	Bosin Meliki'nin oğlunu cadılardan kurtarıp affettiği harami Mariko'yla birlikte, Bosin Meliki'ne göndermesi. Bosin vilayeti halkının şerif'i gıyabında sevmesi.	Kurtarma

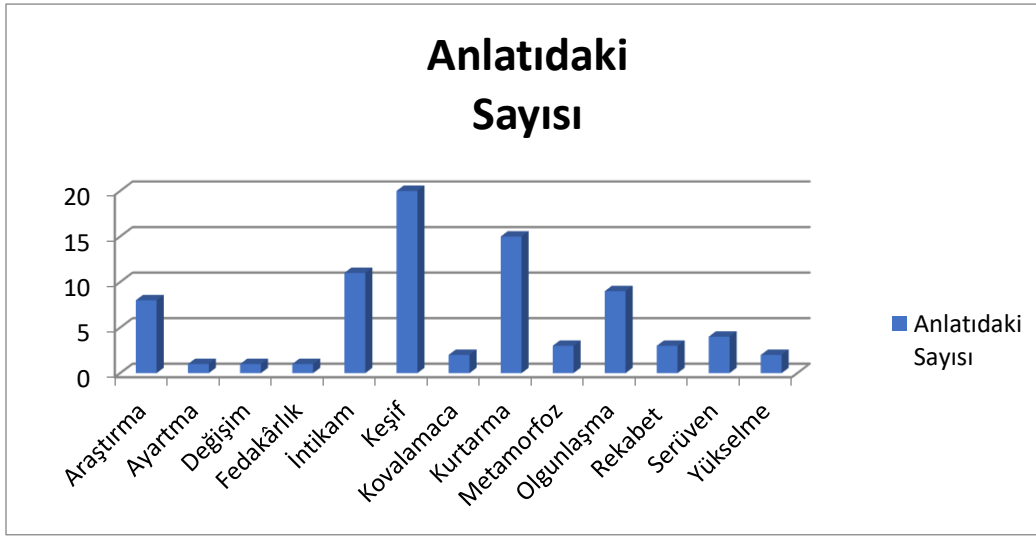
68	113	Haramiliği bırakıp bir bey olan Mariko'yu tanıyan Seyyid'in onun avını alır gibi bir hamle yaparak konuşması ve Marko'nun onu tanıyıp, saygı ile sarılması ve Onu misafir etmeleri.	Değişim
69	114	Şerif'in Karsuvan'a gelecek olan eski düşmanı Şemun tarafından tanınmamak için kendini Bosni'li bezirgân olarak tanıtmaması ve orada ağırlanması.	İntikam
70	115	Şerif'in kendisini öldürmek için denize attıran Şemun'u önce tövbe edip Müslüman olmaya davet etmesi. Bunu kabul etmemesi üzerine öldürmesi.	İntikam
71	115	Şerif'in, Şemun'u öldürüp Ömer'in dağarcığını kullanarak onun suretine girmesi ve Saltık'ı öldürdüm demesi.	Metamorfoz
72	115	Şerif'in Şemun suretindeyken geceleri kalkıp daha kendisini öldürmesi için Şemun'u destekleyen 3 büyük kilisedeki ruhbanları öldürmesi.	İntikam
73	116	Şerif'in Şemun suretindeyken daha önce Morina beyinin kızı hüma Banu'yu kendisi gelene kadar korumaları için emanet ettiği Kilabağ kayalığına gelmesi, kendini tanıtmaması ama köybaşının kızı vermeyi reddetmesi ona meydan okuması üzerine Şemun olarak askerleriyle gelip, halkı oradan kovdurması.	İntikam
74	117	Şerif'in Şemun suretindeyken daha önce Morina beyinin kızı hüma Banu'yla görüşmesi. Kızın Şerif'ten korktuğu için Şemun'unun teklifini önce reddetmesi. "Şerif'i öldürdüm" deyince onunla görüşmesi ancak konuşurken Şerif'i tanınması ve ondan kaçması üzerine Şerif'in zor kullanarak kızı alması ve engel olan keşişleri öldürmesi.	İntikam
75	117	Şerif, çalkı bir dolapla aşağı inilebilen kiliseden önce aşağı inince kızın kararından çayıp, Şerif'in yanına gelmemesi üzerine Şerif'in Menucher duasını okuyup Cinni tarafından havaya kaldırılması ama diğer insanların onun uçtuğunu sanmaları.	Metamorfoz
76	117	Kızı indirmek için dolabın diğer tarafına koyduğu kafirin ipi yanlış bağladığı için düşüp öleceği sırada onu kurtarması ve o adamın şerif'e kul olması.	Kurtarma

77	118	Şerif'in Şemun suretinde , Kaysun'a gidip Tekür'ün sarayında Şemun'a bağlı beylerle tek tek görüşmesi, kendini Şerif olarak tanıınca tövbe edip Müslüman olanları bağışlaması diğerlerini öldürmesi. Sabah da tüm şehre kendisini Şerif olarak tanıtıp itaat emelerini istemesi.	İntikam
78	118	Şemun'un babası Herakil'in, Şemun'un intikamını almak için asker toplayıp Şerif'in üzerine gelmesi üzerine Şerif'in yanına aldığı bin kişiye kendisini Haşim Frenk olarak tanıtıp daha önce Herakil'in kayserlerinden birisi tarafından öldürülen Kasım adlı Frenk beyinin intikamını almak için geldiğini söylemesi.	İntikam
79	119	Şerif'in Herakil'in ordusunu yenmesi ve onun kaçtığı görünce onların kılığına girip aralarına karışarak mola yerinde Herakil'i önce tövbeye ve Müslüman olmaya davet etmesi, kabul etmeyip sövünce de öldürmesi.	İntikam
80	119	Şerif'in kendini Haşim Frenk olarak tanıttıktan sonra herakil'i yenmesi üzerine Herakil'in beyleri daha büyük bir orduyla saldırımları. Şerif'in elçi kılığında yeni Tekür'ün yanına gitmesi.	Metamorfoz
81	120	Herakil'in intikamını almak isteyen yeni Tekür'ün hakaretler ettiği Şerif'in getirdiği mektupla kendisini tanıtıp, İtaat istemesi ve reddedilince Tekür'ü öldürmesi ve askerlerin dağılması.	İntikam
82	120	Şerif'in yeni Tekür'ü de öldürmesi üzerine, oraya kendisine itaat edecek (haraç ödemeyi kabul eden) bir hisar beyini yeni Tekür olarak göreve getirmesi.	Ayartma

Tabloda görüldüğü gibi, “Seyyid Şerif'in Kaf Dağı'na Gitmesi” bölümünde, Tobias'ın sınıflandırdığı kurgulardan 82 tane bulunmaktadır. Bu kurguların çeşitlerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

Kurgu Tipi	Araştırma	Ayartma	Değişim	Fedakârlık	İntikam	Keşif	Kovalamaca	Kurtarma	Metamorfoz	Olgunlaşma	Rekabet	Serüven	Yükselme
Anlatıdaki Sayısı	8	1	1	1	11	20	2	15	3	9	3	4	2

Kurgu başlıklarını incelediğimizde en fazla görülen kurgu örneklerinin okuyucu ve dinleyici üzerindeki etkisini de göz önüne koymaktadır.

Şekil 3: Tobias'ın 20 Temel Kurgu Tipinden "Seyyid Şerif'in Kaf Dağı'na Gitmesi" Bölümünde Olanlar

Keşif Kurgusu

Bölümde 20 defa geçen bu kurgu, bölümün heyecan verici ve sürükleyiciliği yanında okur veya dinleyiciye yeni şeyler de öğrettiğini ortaya koymaktadır.

Tobias, "Yaşam, bir anlamda çözülmeyi bekleyen bir bilmece olduğundan bu kurgu bir anlamda bilmece kurgusuyla yakından ilişkilidir... yine bu kurgu, bir suikast komplosunu açığa çıkarmak ya da piramitlerin gizini çözmekten çok kişinin kendisini öğrenmesiyle ilgilenir... Bu kurgunun olasılıkları sonsuzdur, ama bütün hikayeler belirli bir noktayı paylaşırlar. Bu bir karakter kurgusudur ve bu anlamda belki de bu kitapta sözü edilen kurguların en çok karaktere yönelik olanıdır. Keşif insanlar ve onların kim olduklarını anlama arayışları hakkındadır."(1996:239-240)der.

Keşif kurgusu, öncelikle merak duygusunu içinde barındırır. Zaten, dostlarına yardım etmek ve düşmanlarının üstesinden gelmek üzere çeşitli seferlere çıkan Sarı Saltık, seferlerinde hiç

bilmediği daha önceden görmediği ülkelere ve masalsi mekânlara rast gelmekte bunları, dua ettiği Alalh'ın yardımı ve ona yardım için gönderdiği Hızır (A.S) ve Müslüman cin ve meleklerin desteği ile aşmaktadır.

Keşif duygusunun değişmeyen bir insanlık deneyimi olduğunu bu sayede kendi anlamımızı başkalarının deneyimleri aracılığıyla aramamıza yol açtığını söyleyen Tobias, *“Edebiyat, başka insanların yaşamlarını incelemenin en büyük kaynaklarından biridir.”* der(1996:240).

“Edebiyatın çekiciliği keşiftedir. Evet, düşünmek istemediğimiz için, keyiflenmek için okuruz; günlük yaşamın ezici gerçeğinden kaçmak isteriz. Ama aynı zamanda öğrenmek için, sadece bir kitaptaki karakterler hakkında bir şeyler keşfetmek için değil, kendi hakkımızda da bazı şeyleri anlamak için okuruz. Yaşamın dersleri ya yaşamaktan gelir, ya da kitaplardan.”(240)

Kurtarma Kurgusu

Bölümde 15 defa geçen kurtarma kurgu Tobias'ın da tarif ettiği gibi, baş kahramanın veya yanındaki yardımcıların kahraman için önemli, aralarında bağ ve ilgi bulunan kişinin ya da kişilerin kurtarılmasını esas alır. *“Kurtarma kurgusu üçgenin üçüncü kolu olan düşmana dayanır. Hikaye her biri belirli bir işlevi yüklenmiş olan kahraman, kurban ve düşman olan üç karakter arasındaki dinamiğe bağlıdır.”*(1996:107)

Kurtarma kurgusu, başkahraman için önemli olan kişinin/varlığın kurtarılmasına dayanır. Bu *“Kurgunun hareketi kahraman üzerinde yoğunlaşmıştır, çünkü aramayı yapan karakter odur. Durum çok açıktır. Kahramanın aramanın konusu olan kişiyle bir bağı bulunmaktadır. Bu bağ, aramayı yürütmek için motivasyonu sağlar. En güçlü ve en çok rastlanan bağ sevgidir. Prens prensesi, koca eşini, anne çocuklarını kurtarmak ister. Birini bulmak için parayla tutulmuş kişilerin durumunda olduğu gibi bu bağ idealden uzak bir nedenle olabilirse de, hemen hemen her zaman motivasyonda idealist bir fikir vardır.”*(Tobias, 1996:109)

Kahraman, kurtarmayı planladığı kişi için büyük zorlukları göze alır. Çok uzaklara gider. Nitekim, Şerif'in hem Oğlu Muhammed'i hem de Felyon'un oğlunu kurtarmak için Kaf Dağı'na gitmesi tam da buna benzer(Demir ve Erdem, 2007:97-111).

Kurtarma kurgusu, okur ve dinleyici için merak uyandırıcı ve sürükleyicidir. Zira *“aramayı yapacak olan kahramandır okur ya da dinleyici de genellikle kahramanı takip ettiği için, düşmanla karşılaşan kahramanın ne gibi zorlukların üstesinden geldiği ancak düşmanla yapılan mücadele ile belli olur. “Düşman ne kadar güçlü olursa zafer o kadar anlamlı olacaktır.”*(Tobias, 1996:110) Bununla beraber *“Kurtarma kurgusunda çatışma kahramanla düşman arasındadır. Kurban üçgenin en küçük parçasıdır. Kuşkusuz, kurban olmasaydı hikaye de olmayacaktı ama kurban gerçekte kurgu için ikinci derecede önemlidir.”* (Tobias, 1996:111)

İntikam Kurgusu

Francis Bacon'un "vahşi adalet" olarak tanımladığı intikam, destan kahramanının başvurduğu yollardan biridir. İntikam kurgusu bölümde 11 defa geçmektedir.

Tobias, intikam kurgusunu incelerken intikam kurgusunda sebebin her zaman belli olduğunu ve "kahramanın gerçek veya hayali bir zarar karşılığında hasımdan intikam alması"(1996:121) nı bu kurguya sebep olarak gösterir.

Saltık-nâme'de de rastlanan intikam kurgusu tam da Tobias'ın tarifinde olduğu gibi okur veya dinleyicinin taraf olduğu kahramanın veya mazlum, mağdur durumda düşman tarafından zarar gören kişilerin acınası hallerinin anlatıldığı kurgunun sonucudur. Okur veya dinleyiciler, "haksızlığa isyan eder ve düzeltilmesini ister,"(1996:121) ardından da kahramanın intikam alması gerçekleşir. Nitekim, Şerif'in Şemun'u eskiden beri yaptığı kötülöklere rağmen "tövbeye davet etmesi ve onun da kabul etmemesi sonucunda hem Şemun'dan hem de ona destek veren beyleri ve kilise ruhbanlarını öldürerek intikam alması(Demir ve Erdem, 2007:117-120).tam da Tobias'ın tarifine uymaktadır.

Olgunlaşma Kurgusu

"Olgunlaşma kurgusu -yetişme kurgusu- en güçlü iyimser kurgulardan biridir... Olgunlaşma kurgusu metamorfoz ve değişim kurgularına çok yakın olmasına karşın, kendi kategorisine sahip olacak kadar onlardan ayrıdır." diyen Tobias olgunlaşmayı büyüme yönüyle değişim kurgusundan ayırır. Tobias, Almanca Bildunsroman¹ denen türdeki anlatılarda kahramanın ahlaki ve psikolojik yönlerden de gelişmesi kurgusunu "olgunlaşma kurgusu" olarak anlatır.

Tobias, olgunlaşma kurgusunda esas olan yetişkinliğin birdenbire gelmediğini. Aşama aşama, dersler halinde geldiğini söyler. Dolayısıyla "olgunlaşma kurgusu" bir dizi ardıl olaya dayanır ve çeşitli olaylar kahramanın farklı durumlar karşısında ne tür tepkiler verdiğini ve davranışlarındaki değişimini gösterir.

Şerif Saltık'ın, Yusuf'un ölmesinde kendini suçlu görmesi ve olaydan ders çıkarması olgunlaşma kurgusunun en bariz örneğidir. Gurura kapıldığını hisseder etmez Tanrı'ya yakarır tövbe etmesi de olgunlaşmadır(Demir ve Erdem, 2007: 112-113). Bölümde olgunlaşma kurgusu 9 defa geçmektedir.

Araştırma Kurgusu

Tobias, bir numaralı kurgu olarak adlandırdığı araştırma kurgusunu "adından da belli olduğu gibi kahramanın bir kişi, bir yer veya bir şey aramasıdır."(1996:75) diye tarif eder. Tobias'a göre "araştırma kurgusu"nun tarihi geçmişi, dört bin yıl önce yazılmış

¹ Gürsel Ayaç, terimin Bildung "Gelişim", Bild "Görüntü" ile ilgili kelimelerle bağlantılı olduğunu ifade ederek türü şu şekilde tanımlamıştır: "bir insanın akıl ve duygu gibi manevi yeteneklerinin işlenişini, bu oluşuma katkısı olan maddi ve manevi etmenleri, geçirilen aşamaları, sonunda da ulaştığı kişiliği konu alır." (s.155)

Gılgamış Destanı'ndan başlamıştır ve bu kurgu dünyanın en uzun süre devam eden kurgusudur(1996:75).

“Araştırma kurgusu çok fiziki olmasına karşın büyük bir ölçüde kahramana dayanır.”(1996:76) Nitekim bütün olay Şerif Saltık'ın etrafında gerçekleşmektedir. Araştırma kurgusu 8 defa geçmektedir.

Arayış kurgusu üzerine kurulu *“bu hikayeler destansıdır. Kahraman evinden yola çıkar, ama istediği şey için diyar diyar dolaşır, yol boyunca çeşitli olaylarla karşılaşır. Bu olaylar son hedefe varmayla ilgili olmalıdırlar. Kahraman yol sormalı, ipuçlarını bulup çözümlenmeli ve hedefine varmanın bedelini ödemelidir. Arayışın önemli bir kısmı da arama ve kahramanın yol boyunca elde ettiği bilgeliktir. Kahraman bilgeliği almaya psikolojik olarak hazır olmalıdır ve bu nedenle arayış birbiri ardından gelen bölümlerden oluşur. Kahraman bir sonrakine varmadan bir önceki sınıfı bitirmelidir.”*(Tobias: 1996:77)

Arayış kurgularının belirgin noktası olarak hareketli olmayı gösterir ve *“kahramanlar hep hareket halinde ve bir arayış peşindedirler. Gılgamış sadece Babil'in sedir ormanlarında değil, yeraltında da dolaşır; Don Kişot İspanya'yı baştan başa dolaşır...”*(1996:77). Saltık-nâme'nin tamamında oldukça geniş bir coğrafyayı dolaşan Sarı Saltık, çalışmamıza konu olan bölümde ise gerek dünya yüzünde gerekse denizaltında gezdiği yerlere ilave olarak bir çok anlatıda masal ülkesi olarak geçen Kaf Dağı'nı ve onu çevreleyen ülkeleri gezmektedir. Bu yönüyle, Saltık-nâme'ye, başlı başına bir “arayış kurgusu” demek mümkündür.

Sonuç

Tobias'ın kurguları sınıflandırırken belirttiği kurgu içerikleri ile Saltık-nâme'nin bu bölümünde geçen kurguların da çok farkı yoktur.

Sözlü anlatıma dayalı, sonradan yazıya geçen Saltık-nâme' gibi metinlerde okur veya dinleyicinin merakının canlı tutulması esastır. Anlatının beğenilmesi ve kabul görmesi için merak, heyecan, sürükleyicilik ve çatışma gibi öğeler önem taşır. Nitekim anlatma esasına bağlı bütün *“kurmaca metinlerde öğretmek değil, duyurmak, hissettirmek, ilişkilendirerek anlatmak, sanat has duygu ve düşünce hâlini metnin dünyasında okuyucuya ve seyirciye sunmak esastır.”*(Aktaş, 2017:18) Bu da kurmacada meydana gelen olayların, merak uyandırması, insanları heyecanlandırması ve sürükleyici olmasıyla meydana gelir.

Her ne kadar kurmaca metinler doğrudan öğretici metinler olmasa da bu metinlerde de öğretici kısımlara rastlamak mümkündür. Öğretici bilgi taşıyan bu kısımların metinde bulunuş amacı okuyucu ya da dinleyiciye bilgi vermektense çok anlatılan olaylarla ilgili açıklamalarda bulunmak, ilgi kurmaktır. Zira *“kurmaca metinlerin ayırıcı özelliklerinin en başında öğretme değil daha önce de ifade ettiğimiz gibi sezdirme, düşündürme, ilişkilendirerek anlatma esastır.”*(Aktaş, 2017:18)

İnceleme kısmında grafiklerle de gösterildiği gibi Saltık-nâme, Türk Edebiyatının anlatma esasına bağlı türleri arasında gerek içerik gerekse kurgusal özellikleri bakımından özel eserlerden birisidir.

Modern romanlar üzerinde yapılan çalışmalarda kullanılan Ronald B. Tobias'ın "kurgu teorisi" de diyebileceğimiz çalışması yazılması ve kurgusu yüzlerce yıl öncesine dayalı Saltık-nâme'nin modern edebiyat inceleme yöntemleri ile incelendiğinde de ne kadar zengin olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada sadece bir bölümünün kurgusal yapısının incelendiği Saltık-nâme'nin bölümde geçen 82 kurmaca ile kurgusal olarak ne kadar zengin olduğu ortaya konulmuştur.

"Seyyid Şerifin Kaf Dağına Sefer Etmesi" isimli bölümü oluşturan 82 vaka kurgusu ardı ardına gelerek merak, heyecan, çatışma ve sürükleyicilik gibi modern romanın olmazsa olmaz unsurlarını içine alan kurgusal bir zenginliğe sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Karl Reichl, "Medieval Oral Literature" adlı kitabında geniş anlatı coğrafyası ile hem İslam öncesi hem de İslam sonrası olayları kapsayan yapısından hareketle Dede Korkut Anlatıları'nı sadece Türkiye ve Azerbaycan Türkleri için değil, tüm Orta Asya Türkleri için önemli bir "central text/merkez metin" olarak tanımlar (Reichl, 2011:681-695). Bu görüşten hareket ettiğimizde Saltık-nâme de geniş anlatı coğrafyası yanında hem Türk dünyasına hem de ilişkide olduğu komşu devlet ve milletlere ait bilgilerle tam da Karl Reichl'in tarif ettiği bir "merkez metin"dir. Dede Korkut Anlatıları gibi Saltık-nâme de "birçok farklı edebî türde yeniden kurgulanıp edebî üretime kaynaklık edecek niteliktedir." (Akgün ve Çelik, 2016:109)

Saltık-nâme'nin bu kadar zengin bir kurgusal yapısının olması aslında bu eserin çağdaş anlatılarda olduğu gibi daha ayrıntılı bir anlatıma sahip olabileceğini göstermektedir. Her kurgu biraz da ayrıntılı olarak modern yöntemlerle detaylandırıldığında Saltık-nâme'nin ciltler dolusu bir maceraya dönüşmesi mümkündür.

Kral Arthur Anlatılarında isimleri geçen "Büyücü Merlin, Yuvarlak Masa Şövalyeleri, Yeşil Şövalye vb." edebî kişilikler yanında "Kutsal Kase, meşhur kılıç Excalibur" gibi nesnelere adeta birer tohum gibi daha sonra yazılan, yayınlanan bir çok kitabın yanı sıra resimli romanlara, tablolara, film ve dizilere (Kral Arthur ve Adalet Şövalyeleri, Golden Films², Kral Arthur ve Yuvarlak Masa Şövalyeleri³, Kayadan Çıkan Kılıç⁴, Merlin Kayıp Yıllar⁵...) kaynaklık ederek, edebiyattan, görsel sanatlara; sinemadan bilgisayar oyunlarına kadar pek çok alanda defalarca ele alınmışlardır.

---

² https://stringfixer.com/tr/King_Arthur_and_the_Knights_of_Justice

³ Lang, Andrew (2019). Kral Arthur ve Yuvarlak Masa Şövalyeleri, İstanbul: Maya Kitap.

⁴ Radford, Maude L. (2014) Kral Arthur ve Yuvarlak Masa Şövalyeleri - Kayadan Çıkan Kılıç, İstanbul: Parola Yayınları.

⁵ Barron, T. A. (2017). Merlin 1 - Kayıp Yıllar, Çev. Barış Yıldırım, İstanbul: Parodi Yayınları.

Elde olan yazılı nüshalara göre, 13. yüzyılda Anadolu ve Balkanlar'da yaşadığı kabul edilen Sarı Saltık'ın hayatıyla ilgili halk arasında anlatılan parçalar 1473-1480 tarihleri arasında Ebü'l Hayr-ı Rumî tarafından toplanıp "Sarı Saltık'ın Gazaları" başlığıyla yazıya aktarılırken⁶, 5 veya 6. yüzyılda yaşadığı düşünülen Kral Arthur'un hayatıyla ilgili olay parçaları da 1469-1470 tarihlerinde Sir Thomas Malory tarafından "Arthur'un Ölümü"⁷ başlığıyla toplanıp yazıya aktarılmıştır.

Derli toplu kitap halinde hemen hemen aynı tarihlerde yazıya geçirilen bu iki metinden Kral Arthur anlatıları halen birçok esere kaynaklık ederken ne yazık ki Saltık-nâme'nin tam haline oldukça geç ulaşılmıştır. Çalışmamızda da görüldüğü gibi zengin bir kurgusal içeriğe sahip olan Saltık-nâme üzerine, Kral Arthur Anlatıları'nın benzeri çalışmalar yapılırsa hiç kuşkusuz dünya edebiyatı, sineması ve sanatı yeni zenginlikler kazanırken, Saltık-nâme'nin de büyük bir kaynak eser olduğu görülecektir.

Kaynakça

- ✓ Aktaş, Şerif (2017), Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili, Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- ✓ Akgün, Atıf ve Çelik, M. Emre (2016), III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi Bildiriler Kitabı, "Dede Korkut Hikâyelerinin Roland B. Tobias'ın Kurgu Teorisine Göre İncelenmesi", C.1, s.95-110, İzmir.
- ✓ Aytaç, Gürsel (2014) Edebiyat Yazıları I. Ankara: Ürün Yayınları.
- ✓ Barron, T. A. (2017). Merlin 1 - Kayıp Yıllar, Çev. Barış Yıldırım, İstanbul: Parodi Yayınları.
- ✓ Demir, Necati ve Erdem, M. Dursun (2007) Saltık Gazi Destanı, Ankara: Destan Yayınları.
- ✓ Dervişcemaloğulları, Bahar (2016) Anlatıbilime Giriş, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ✓ Jahn, Manfred (2020) Anlatıbilim / Anlatı Teorisi El Kitabı, Çev: Bahar Dervişcemaloğlu, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ✓ Kural, Sadık (2000) Tarihten Destana Akan Duyarlılık, 4. Basım, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- ✓ Lang, Andrew (2019). Kral Arthur ve Yuvarlak Masa Şövalyeleri, İstanbul: Maya Kitap.

⁶ Bkz. Saltık-nâme: Demir, Necati ve Erdem, M. Dursun (2007) Saltık-nâme, Ankara: Destan Yayınları.

⁷ Bkz. Arthur'un Ölümü: Malory, S. Thomas (2012) Arthur'un Ölümü, İstanbul: Kabalıcı Yayınları.

- ✓ Malory, S. Thomas (2012) Arthur'un Ölümü, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- ✓ Ocak, Ahmet Yaşar (2016) Sarı Saltık, İstanbul: Kitapyayınevi.
- ✓ Radford, Maude L. (2014) Kral Arthur ve Yuvarlak Masa Şövalyeleri - Kayadan Çıkan Kılıç, İstanbul: Parola Yayınları.
- ✓ Reichl, Karl. (2011) Medieval Oral Literature, Berlin, Boston: De Gruyter.
- ✓ Tobias, Roland B. (1996) Roman Yazma Sanatı, Çev: Esat Harmancı, İstanbul: Say Yayınları.
- ✓ Tural, Sadık Kemal (1993) Edebiyat Bilimine Katkılar, Ankara: Ecdad Yayın Pazarlama.